

*Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen
työpapereita*

*Pellervo Economic Research Institute
Working Papers*

N:o 115 (joulukuu 2008)

**MAATILOJEN PÄÄOMAKANTA JA
RAHOITUSTILANNE VUONNA 2007***

**Tapani Yrjölä
Perttu Pyykkönen**

Helsinki, joulukuu 2008

* Tämä selvitys on jatkoa PTT:n aikaisemmille maatilatalouden pääomakantaselvityksille. Selvitykseen on saatu rahoitusta maatilatalouden kehittämisrahaston tutkimusmäärärahoista.

ISBN 978-952-224-013-2 (PAP)
ISBN 978-952-224-014-9 (PDF)
ISSN 1455-4623 (PAP)
ISSN 1796-4784 (PDF)

Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT
Pellervo Economic Research Institute PTT
Eerikinkatu 28 A
00180 Helsinki

Helsinki 2008

Tapani Yrjölä – Perttu Pyykkönen. 2008. MAATILOJEN PÄÄOMAKANTA JA RAHOITUSTILANNE VUONNA 2007. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita nro 115. 20 s. ISBN 978-952-224-013-2 (PAP), ISBN 978-952-224-014-9 (PDF), ISSN 1455-4623 (PAP), ISSN 1796-4784 (PDF)

Tiivistelmä: Tutkimuksessa arvioidaan Suomen maatilojen varallisuutta ja sen jakautumista eri lähteisiin. Maatalouteen sitoutuneen pääoman määräksi arvioidaan noin 20 mrd. € vuonna 2007. Suurimmat omaisuuserät ovat tuotantorakennukset, noin 9 mrd. € ja pelto, noin 6,5 mrd. € Koneiden arvo on noin 3,2 mrd. € ja kotieläinten noin 0,7 mrd. € Maatilojen metsäomaisuuden arvoksi arvioidaan vajaa 8 mrd. € ja yksityisomaisuudeksi noin 13,5 mrd. €, josta pääosa muodostuu asuntovarallisuudesta. Maatilojen yhteenlasketusta varallisuudesta - tutkimuksessa noin 41 mrd. mk - maatalouden osuus on 47 %. Tämä osuus on kasvanut maatilojen lukumäärän vähentymisen myötä.

Tutkimuksessa tarkastellaan myös maatilojen rahoituslähteitä ja velkaantuneisuutta. Keskimäärin maatilojen vakuudet riittävät hyvin, koska velkojen yhteismäärä on vain noin 5 mrd. € Velat ovat kuitenkin jakautuneet epätasaisesti tilojen kesken, sillä velkaimmalla neljänneksellä on noin 80 % veloista. Velkaisimpia ovat nuoret viljelijät. Myös kotieläintilat ovat selvästi kasvinviljelytiloja velkaisempia. Rakennekehityspaineiden kasvaessa yksittäisten investointien koko kasvaa, ja tällöin myös vakuuksien järjestäminen voi nousta ongelmaksi.

Avainsanat: Pääoma, investoinnit, rakennekehitys, rahoitus.

Tapani Yrjölä – Perttu Pyykkönen. 2008. THE ASSETS AND DEBTS OF FINNISH FARMS. Pellervo Economic Research Institute Working Papers No. 115. 20 p. ISBN 978-952-224-013-2 (PAP), ISBN 978-952-224-014-9 (PDF), ISSN 1455-4623 (PAP), ISSN 1796-4784 (PDF)

Abstract: The purpose of this study is to evaluate the assets of Finnish farms in 2007. The assets are divided into three groups; namely, agricultural, forest and private assets. The agricultural assets are estimated to be approximately 20 bill. € The main items in that group are buildings, 9 bill. € and arable land, 6,5 bill. € The value of the forest assets, which are perhaps the most important type of collateral for loans, is about 8 bill. € The private assets (e.g. housing, deposits, stocks, etc.) are about 13,5 bill. € The total assets of Finnish farms thus amount to 41 bill. € Compared to previous studies, the proportion of agricultural assets has increased in recent years.

The total debt of the Finnish farms, 5 bill. € is much less than the value of the assets. Hence, there does not seem to be very serious collateral problems. But the debts are heavily concentrated on the youngest farmers. The most indebted quartile of the farmers has approximately 80 % of the debts. The unit size of investments has been growing remarkably since the Finnish EU membership in 1995. This means that also the proportion of loan financing in investments has increased. Taking into account their financial situation, many investing farms may have problems in arranging collateral for their loans.

Key words: Asset, investment, structural change, financing.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MAATILOJEN VARAT	2
2.1	Maatalouden varat	2
2.1.1	Pelto	2
2.1.2	Tuotantorakennukset	5
2.1.3	Koneet ja kalusto	5
2.1.4	Kotieläimet	6
2.1.5	Varastot ja maitokiintiö	7
2.2	Metsäomaisuus	8
2.3	Muu varallisuus	8
2.4	Yhteenveto maatilojen omaisuudesta	10
3	MAATILOJEN VELAT JA RAHOITUS	12
4	YHTEENVETO	17
	LÄHTEET	18
	TILASTOLÄHTEET	19

Maatalouden rakennemuutos on viime aikoina ollut varsin nopeaa. Maatilojen lukumäärä vähenee koko ajan ja samalla keskimääräinen tilakoko kasvaa, eikä muutosta tähän ole näköpiirissä. EU-jäsenyyden myötä maahamme tuli uusi investointitukijärjestelmä, jonka seurauksena rahoitetut hankkeet ovat keskimäärin selvästi aiempaa suurempia.

Julkisen vallan tarjoamalla rahoitustuella on perinteisesti ollut Suomessa merkittävä rooli maatalouden rahoituksessa, niin ennen EU-jäsenyyttä kuin sen jälkeenkin. Julkisen rahoituksen merkittävyyden takia myös tulevaa maatalouspolitiikkaa suunniteltaessa on tarpeen tuntea myös maatalouden pääomarakenne lähtötilanteessa. Se vaikuttaa merkittävästi maatilojen investointimahdollisuuksiin. Rakennemuutoksen myötä yhä suurempi osa varsinkin isoista rakennusinvestoinneista rahoitetaan vieraalla pääomalla.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa maatilojen nykyinen rahoitustilanne sekä maataloustuotantoon sitoutuneen pääoman määrä. Lisäksi selvitetään myös maatilojen muun kuin maatalousvarallisuuden määrä.

Pellervon taloudellisessa tutkimuslaitoksessa on maatalouden pääomakantaa ja rahoitustilannetta selvitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana jo useaan otteeseen (Ylätalo ja Pyykkönen 1991; Pyykkönen 1994, 1996, 1998 ja 2001). Näiden selvitysten yhteydessä on kerätty tietomateriaalia, jota voidaan hyödyntää suhteellisen helposti tässä työssä. Tutkimus toteutetaan noudattaen samoja periaatteita ja laskentamenetelmiä sekä rakennetta kuin Pyykkösen viimeisimmässä (2001) asiaa käsittelevässä selvityksessä, jossa tiedot saatiin kattavasti vuoden 2000 tasossa. Tässä selvityksessä tiedot saadaan kattavasti vuoden 2007 tasossa

Maataloustuotantoon sitoutuneen pääoman määrä arvioidaan selvityksen toisessa luvussa omaisuusosittain eriteltynä. Lisäksi arvioidaan lyhyesti maatilojen muun varallisuuden eli metsä- ja yksityisvarallisuuden määrä. Kolmannessa luvussa puolestaan arvioidaan maatalouden velkaisuuskehitystä kokonaistasolla sekä käytettävissä olevien tilastolähteiden puitteissa myös yksityiskohtaisemmin tilatason näkökulmasta. Neljännessä luvussa tehdään yhteenveto.

2 MAATILOJEN VARAT

2.1 Maatalouden varat

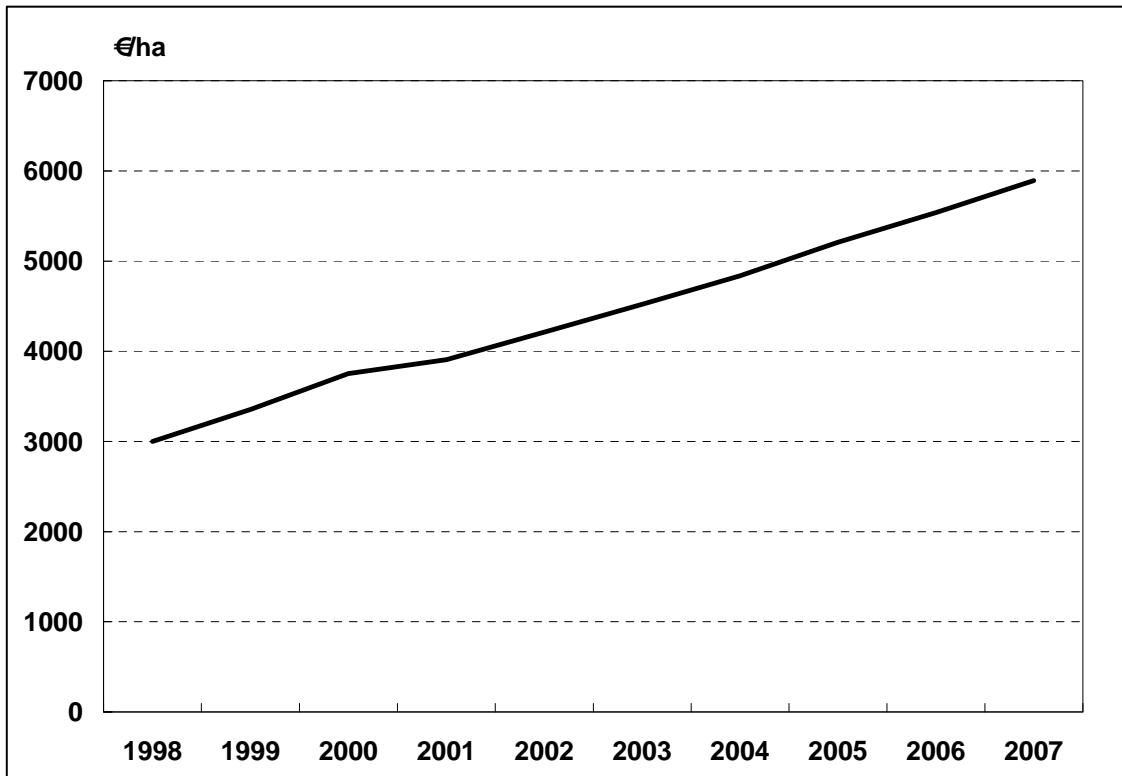
2.1.1 Pelto

Pelto on maatilojen suurimpia maatalouteen kohdistuvia varallisuuseriä. Pellon hinnat ovat jatkuvasti nousseet ja ovat tällä hetkellä jo selvästi korkeammalla tasolla kuin 1980-90-lukujen taitteessa. Pellon hintaan vaikuttavat paitsi pellon tuottokyky, myös tukipolitiikka ja rakennekehitys (Pyykkönen 2006). Pellon merkitys on tärkeä myös siitä syystä, että se muodostaa metsän ohella tärkeän osan maatilojen luottojen vakuuksista.

Pellon arvon määrittämisen kannalta on keskeistä sen hintakehitys. Hintainformaatiota saadaan kuitenkin vain lisäpeltokaupoista, eikä näistä ilmenevää hintatasoa voida käyttää sellaisenaan viitetasona koko pellon arvoa määritettäessä. Lisäpeltoa hankittaessa viljelijät yleensä olettavat kiinteiden kustannusten tai ainakin huomattavan osan niistä pysyvän ennallaan, joten lisäpellosta voidaan maksaa hehtaaria kohti huomattavasti enemmän kuin itsenäisesti viljeltävästä kokonaisesta tilasta. Pääosa omistajanvaihdoksista tapahtuu Suomessa sukupolvenvaihdosten yhteydessä, joissa hintataso on olennaisesti lisäpellon hintoja alhaisempi.

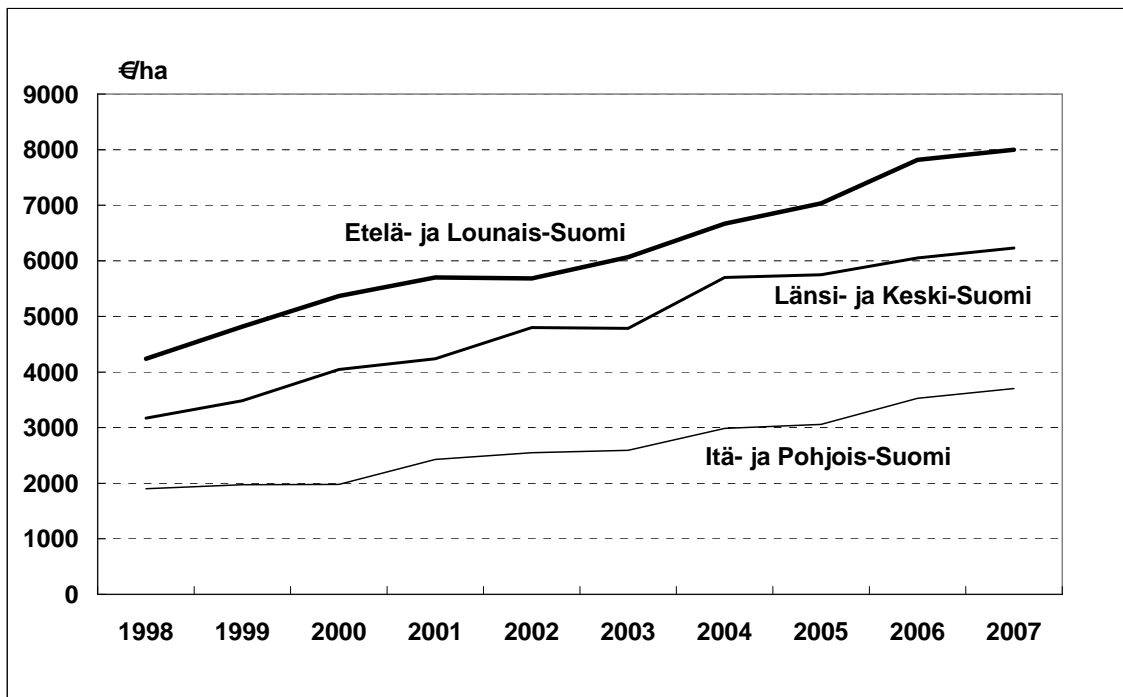
Lisäpellon hintataso voi olla puhtaasti pellon tuottoarvoa korkeampi myös muista syistä. Esimerkiksi kotieläintalouden investointeihin on saattanut liittyä ehtoja, joiden takia lisäpellosta on kannattanut maksaa huomattavasti pelkkää pellon tuottoarvoa enemmän. Maahan ja sen omistamiseen liittyy myös muita, ei-rahallisia arvoja, jotka saattavat vaikuttaa hintatasoon.

Tässä tutkimuksessa pellon arvo johdetaan samoin periaattein kuin aikaisemmin johdannossa mainituissa selvityksissä lisäpellon hintakehitykseen perustuen, mutta hintatasoa korjaten kuten Ihamuotila (1983). Näin pellon keskimääräiseksi arvoksi saadaan 3 800 €/ha vuonna 2005 ja noin 4 250 €/ha vuonna 2007. Näitä voidaan pitää suhteellisen varovaisena arvioina, jos niitä verrataan Maanmittauslaitoksen hintatilastoihin, jonka mukaan pelkän lisäpellon hinta vuonna 2007 oli vajaa 5 900 €/ha (kuvio 2.1).

Kuvio 2.1. Lisäpellon keskihinta (€/ha) vuosina 1998-2007 Kiinteistöjen kauppahintarekisterin mukaan (Maanmittauslaitos).

1990-luvun lopulla maan hinnat pysyivät pitkään suunnilleen samalla tasolla itä- ja pohjoisosissa. Sen jälkeen hinnat ovat kuitenkin nousseet siellä niin nopeasti, että viimeisen 10 vuoden aikana hintojen suhteellinen nousu on ollut hitainta Etelä- ja Lounais-Suomessa. Erot hintojen suhteellisessa nousussa alueiden välillä ovat kuitenkin olleet varsin pieniä, ja kaikilla alueilla pellon hinta on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 1998 vuoteen 2007 (kuvio 2.2).

Kuvio 2.2. Lisäpellon keskihinta (mk/ha) vuosina 1998-2007 Kiinteistöjen kauppahintarekisterin perusteella laskettuna eri alueilla (Maanmittauslaitos).

Hintakehityksen lisäksi maatilojen pelto-omaisuuden arvoon vaikuttaa se, kuinka suuri osa heidän viljelemistään pelloista on vuokrattuja. Tällä on maatilojen rahoituksen ja vakuuksien kannalta tärkeä merkitys. Pellonvuokraus on 1990-luvulta lähtien lisääntynyt koko ajan. Kun vuonna 1990 vuokrattuna viljellyn pellon osuus oli noin 15 % ja vuonna 1995 noin 22 %, oli se vuonna 2000 jo yli 30 % ja vuonna 2007 reilu kolmannes eli lähes 775 000 ha.

Niinpä viljelijöiden oman pellon määrä oli vuonna 2007 noin 1,5 milj. hehtaaria, kun peltoa oli viljelyksessä tai kesantona yhteensä vajaat 2,3 milj. hehtaaria. Kun peltojen keskimääräinen hinta 4 250 €kerrotaan 1,5 milj. hehtaarilla, maatilojen peltoon sitoutuneen pääoman määräksi voidaan arvioida noin 6,4 mrd. € Maanviljelijöiden peltopääoman arvo on lähes kaksinkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Toisaalta, ennen EU-jäsenyyttä peltojen hinnat ja vuokrapeltojen osuus nousivat niin voimakkaasti, että 90-luvun ensimmäisen puoliskon aikana peltovarallisuuden määrä puolittui. Koska vuokrapellon osuus on kasvanut merkittävästi, viljelijöiden peltovarallisuus oli vuonna 2006 vuoden 1990 tasoa pienempi.

2.1.2 Tuotantorakennukset

Maatalouden tuotantorakennuskannan arvo oli Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2007 yli 10,1 mrd. € Tämä on yli 3 mrd. € enemmän kuin vuonna 2000. Maatiloilla rakennettiin varsin vilkkaasti vuosikymmenen vaihteen ympärillä, jonka jälkeen rakentamistahti rauhoittui. Viime vuosina rakentaminen on taas kiihtynyt ja rakennuskannan arvoa on lisännyt myös selvästi yleistä inflaatiouvauhtia nopeammin nousseet rakennuskustannukset. Koska rakentamistahdissa ei ole nähtävissä merkittävää hiipumista ja rakennuskustannuksetkin jatkavat voimakasta nousuaan, myös maatalouden tuotantorakennuskannan arvo jatkaa edelleen nousuaan.

Kun rakennusten kestoajaka oletus on erittäin pitkä (jopa 35 vuotta), koko kanta ei varmastikaan ole enää ns. aktiivimaatiloilla. Tämä johtuu siitä, että tilojen määrä on vähentynyt huomattavasti, jolloin käyttökelpoista tai ainakin tilastoissa mukana kulkevaa rakennuskantaa on jäänyt tuotantonsa lopettaneille tiloille. Pyykkönen (1994) arvioi tämän osuuden maatalouslaskennan tietojen perusteella olleen 1990-luvun vaihteessa noin 10 %. Jos oletetaan edelleen, että aktiivimaatiloilla olisi 90 % rakennuskannasta, voidaan niiden rakennuskannan arvon arvioida siten olevan vuoden 2007 tasossa noin 9,1 mrd. €

2.1.3 Koneet ja kalusto

Kone- ja kalustokannan arvo romahti 1990-luvun ensimmäisen puoliskon aikana n. 4,5 mrd. eurosta noin 3 mrd. euroon alhaisten investointien seurauksena. Koko EU-ajan suomalaisten maatilojen konekannan arvo onkin pysynyt lähes muuttumattomana, ja on edelleen noin 3 mrd. € Huomion arvoista on kuitenkin se, että kun vuonna 1995 rakennuksiin sitoutunut pääoma oli noin 1,9-kertainen verrattuna koneisiin sitoutuneeseen pääomaan, oli se vuonna 2007 lähes 3-kertainen. Rakennusten merkitys maatilojen pääomakannassa on siis korostunut EU-aikana.

Koneiden hintojen kehitys on ollut varsin maltillista verrattuna rakennuskustannusten nousuun. Se on osaltaan kasvattanut kone- ja rakennuspääoman määrässä olevaa eroa. Konekannan arvo on myös vuonna 2007 noin 3,2 mrd € Konekannan käyttöajaka oletus on paljon lyhyempi kuin rakennuksilla, joten käytännössä lähes koko kannan voidaan arvioida olevan aktiivitilojen hallussa.

2.1.4 Kotieläimet

Tässä tutkimuksessa käytetään pääosin samoja laskentaperusteita kuin PTT:n vuonna 2001 tehdyssä pääomakantaselvityksessä (Pyykkönen 2001). Kotieläintuotannossa maksettiin vielä EU-jäsenyyden alkuvuosina myös hintatukia, jotka sittemmin ovat maidontuotantoa lukuun ottamatta muuttuneet eläinten määrään perustuviksi. Karjakannan arvoa määritettäessä näitä tukia ei ole otettu huomioon, vaan arviot on tehty pelkästään markkinahintojen perusteella. Lukumäärätiedot on otettu maa- ja metsätalousministeriön tilastosta vuoden 2007 tietojen mukaisina.

Nautakarjan arvo määritetään tässä tutkimuksessa lehmän arvon perusteella. Kun lehmän arvoon vaikuttaa myös sen maidontuotantokyky, lehmän arvo määritetään teurasarvon ja siemennetyn hiehon kauppahinnan¹ keskiarvona. Lehmän teurasarvo on helppo määrittää teuraspainon ja lihan hinnan perusteella. Näin saatiin lehmän keskimääräiseksi arvoksi vuonna 2007 noin 950 €. Tästä arvosta teurasarvon osuus on noin kaksi kolmasosaa. Lukumäärätietojen perusteella voidaan laskea lehmäkannan arvon olleen noin 280 milj. €. Muun nautakarjan arvo lasketaan siten, että nuoren karjan arvon oletetaan olevan 60 % lehmän arvosta ja vasikoiden 25 % lehmän arvosta. Näin muun nautakarjan arvoksi voidaan laskea noin 255 milj. € ja koko nautakarjakannan arvoksi 535 milj. €

Sikakannan arvo määritettiin keskimääräisten teuraspainojen ja lihan hinnan perusteella. Lukumäärätietoina käytettiin joulukuun 2007 tietoja. Sikakannan arvoksi muodostui näin ollen noin 147 milj. €

Muiden kotieläinten arvo suhteessa nautakarjaan ja sikoihin on vähäinen. Siipikarjan arvoksi arvioitiin vuonna 2007 noin 11 milj. € ja lampaiden arvoksi noin 6 milj. €. Muita kotieläimiä ei arvioitu erikseen, mutta niiden merkitys on hevosia lukuun ottamatta hyvin vähäinen.

Yhteensä kotieläinkannan on arvioitu siten olleen vuonna 2007 lähes 700 milj. €. Käyvin hinnoin laskien kotieläinkannan arvo on siten alentunut EU-jäsenyyden aikana yli 11 % kotieläinten määrän ja tuottajahintojen muutosten myötä.

¹ Siemennetyn hiehon hintana on käytetty Faban eläinvälityksen keskimääräistä hintaa, joka oli vuonna 2007 noin 1600 €(ml. alv.). Tuotostasoltaan nämä eläimet ovat keskimääräistä tasoa, joten em. hintaa voidaan pitää suhteellisen edustavana.

2.1.5 Varastot ja maitokiintiö

Tuotevarastoihin on laskettu tiloilla olevat vilja-, öljykasvi-, säilörehu-, kuivaheinä-, sokerijuurikas- ja perunavarastot. Keskimääräiset varastomäärät on saatu maa- ja metsätalousministeriön tilastoista, joiden perusteella on pystytty laskemaan keskimääräisten varastojen arvo. Vuonna 2007 maatalouden tuottajahinnat nousivat huomattavasti edeltäneiden vuosien tasosta. Siksi varastojen arvo oli koko EU-ajan korkein, eli noin 370 milj. €

Tarvikevarastoihin on laskettu mukaan suurimmat varastoitavat tarvike-erät eli lannoitteet, ostorehut ja polttoaineet. Näihin sitoutuneen varaston määrää on erittäin vaikea arvioida, koska keskimääräisistä varastoimisajoista ei ole tuoretta tietoa. Lannoitteista merkittävä osa hankitaan jo heti lannoitusvuoden alkaessa loppukesästä ja alkusyksystä. Niinpä lannoitteiden keskimääräinen varastoimis aika muodostuu melko pitkäksi. Tässä selvityksessä on oletettu, että keskimääräinen varasto olisi 40 % lannoitteiden hankintamenoista. Ostorehujia on oletettu hankittavan kerrallaan kahden kuukauden tarvetta vastaavasti ja polttoaineita neljän kuukauden tarvetta vastaavasti. Näillä oletuksilla tarvikevarastojen arvoksi on laskettu vuoden 2007 tasossa noin 140 milj. € Tarvikevarastojen arvo on kasvanut tällä vuosikymmenellä lähinnä öljyn hinnan nousun takia. Sen seurauksena on noussut paitsi poltto- ja voiteluaine- myös lannoitevarastojen arvo.

Suomen maakiintiö maidontuotannossa on tällä hetkellä noin 2,3 mrd. litraa. Maa- ja metsätalousministeriön ns. hallinnollisessa kaupassa kiintiölitran hinta on ollut 4 senttiä litralta². Tämä arvo on ollut lähtökohtana myös verotusarvoja määrättäessä, joskin verotusarvoa on verovelvollisen pyynnöstä voitu korottaa vastaamaan todellisuudessa maksettua hintaa, sillä vapailla markkinoilla tilojen välisessä kaupassa kiintiölitran hinta on ollut olennaisesti hallinnollista hintaa korkeampi. Tässä tutkimuksessa käytetään kuitenkin hallinnollista hintaa, koska kiintiön kasvun ja lopulta niiden poistamisen seurauksena kiintiöiden arvo ei enää merkittävästi poikkea hallinnollisesta hinnasta. Maamme maitokiintiöiden yhteenlasketun arvon voidaan siten arvioida olevan noin 100 milj €

Yhteensä tämän muun maatalousvarallisuuden arvo on siten runsaat 600 milj. €

² Kiintiökauden 2001/2002 alusta alkaen litrahinta on 50 p.

2.2 Metsäomaisuus

Maatilojen rahoituksen kannalta ehkä tärkein varallisuuserä on metsä. Puunmyyntitulot ovat tärkeä rahoituslähde isoissa investoinneissa, mutta metsän merkitys myös lainarahoituksen vakuutena on erittäin merkittävä.

Maatilojen metsänomistus on vähentynyt maatalouden rakennemuutoksen myötä selvästi. Maatilan lopettaessa tuotantonsa pellot ovat pääsääntöisesti siirtyneet lisämaiksi tuotantoa jatkaville viljelijöille joko kaupalla tai vuokrauksella. Metsä ei sen sijaan yleensä ole siirtynyt jatkaville viljelijöille muutoin kuin sukupolvenvaihdostapauksissa.

Vuoden 2007 maatilarekisterin tietojen mukaan aktiivimaatiloilla oli metsämaata noin 3,20 milj. hehtaaria. Keskimääräinen metsäpinta-ala oli siten runsaat 50 ha/tila. Kun Suomen kaikkien yksityismetsien metsämaan pinta-ala oli vuonna 2007 noin 12 milj. hehtaaria, on maatilametsien osuus siten vain noin 26 % yksityismetsistä.

Metsän arvon määrittäminen on erittäin vaikeaa, koska puun hinta vaihtelee suuresti samoin kuin hakkuut, ja koska metsän kiertoaika on hyvin pitkä. Puuston määrä tietyllä ajan hetkellä saadaan tilastoista, ja arvo voidaan laskea kertomalla puuston määrä puuston rakenteen perusteella painotetuilla hinnoilla. Puun hinta oli vuonna 2007 selvästi pitkäaikaista keskiarvoa korkeammalla tasolla, joten tässä tutkimuksessa oli perusteltua käyttää puun hintana pitemmän ajan keskiarvoa. Käyttämällä viiden viimeisen vuoden keskiarvoa, jotka nekin olivat kohtalaisen korkean puun hinnan vuosia, yksityismetsien puuston arvoksi muodostuu PTT:ssa tehdyn arvion mukaan noin 30 mrd. € Maatilametsien osuus tästä on em. 26 %, eli vajaa 8 mrd. €

2.3 Muu varallisuus

Maatilojen muun varallisuuden arvioiminen on hankalaa, koska jatkuvaa tilastointia ei ole. Verotuksesta saadaan eniten tietoa, mutta se kattaa vain tietyt omaisuusosat ja toisaalta verotusarvot ovat usein huomattavasti käyviä arvoja alhaisemmat.

Tilastokeskuksessa tehtiin vuonna 1997 laaja varallisuustutkimus, jossa suomalaisten varat selvitettiin hyvin yksityiskohtaisesti haastatteleamalla kotitalouksia (Suomalaisten varat ja velat 1997). Tiedot saatiin tuolloin vuoden 1994 tasossa. Tilastokeskus on sittemmin päivittänyt ko. tutkimuksen tietoja useampaan otteeseen. Tuorein päivitys on tehty vuoden 2004 tasoon. Tämä tarjoaa hyvän pohjan yksityisvarallisuuden tarkastelulle (Kotitalouksien varallisuus). Ongelmana on kuitenkin se, että tilastosta ei voida erottaa kaikkien maatilojen yksityisvarallisuutta, vaan vain ns. maatalousyrittäjäkotitalouksien varallisuus. Tilastokeskuksen käyttämän ryhmittelyn mukaan lähes 60 % kaikista

maatiloista luokitellaan maatalousyrittäjäkotitalouksiksi. Maatalousyrittäjäkotitalouksiksi määriteltujen maatilojen osuus maataloustuotannosta on selvästi niiden lukumääräosuutta suurempi eli noin 90 %.

Tässä tutkimuksessa varallisuustutkimuksen tiedot on päivitetty vuoden 2007 tasoon, ottamalla huomioon maatilojen lukumäärän vähentyminen ja varallisuusarvojen muutokset. Taulukossa 2.1 on esitetty nämä arvot omaisuuserittäin.

Taulukko 2.1. *Maatalousyrittäjien yksityistalouden varallisuus (mrd. €) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2004 ja arvio vuodelle 2007.*

	2004	2007
Asuntojen arvo	6,8	6,3
Osakkeet ja osuuspääomat	1,0	0,9
Muu rahoitusvarallisuus	1,6	1,5
Muut varat	1,9	1,8
Yhteensä	11,3	10,5

Merkittävin varallisuuserä on asunto. Lähes kaikki maanviljelijät asuvat omassa talossaan. Maatilojen keskimääräisen asuntovarallisuuden arvo on varallisuustutkimuksen tietojen mukaan yli 40 % suurempi kuin suomalaisten kotitalouksien keskimäärin. Maanviljelijöillä on kuitenkin myös sijoitusasuntoja keskimääräisiä suomalaisia kotitalouksia selvästi enemmän, mutta muita yrittäjiä selvästi vähemmän.

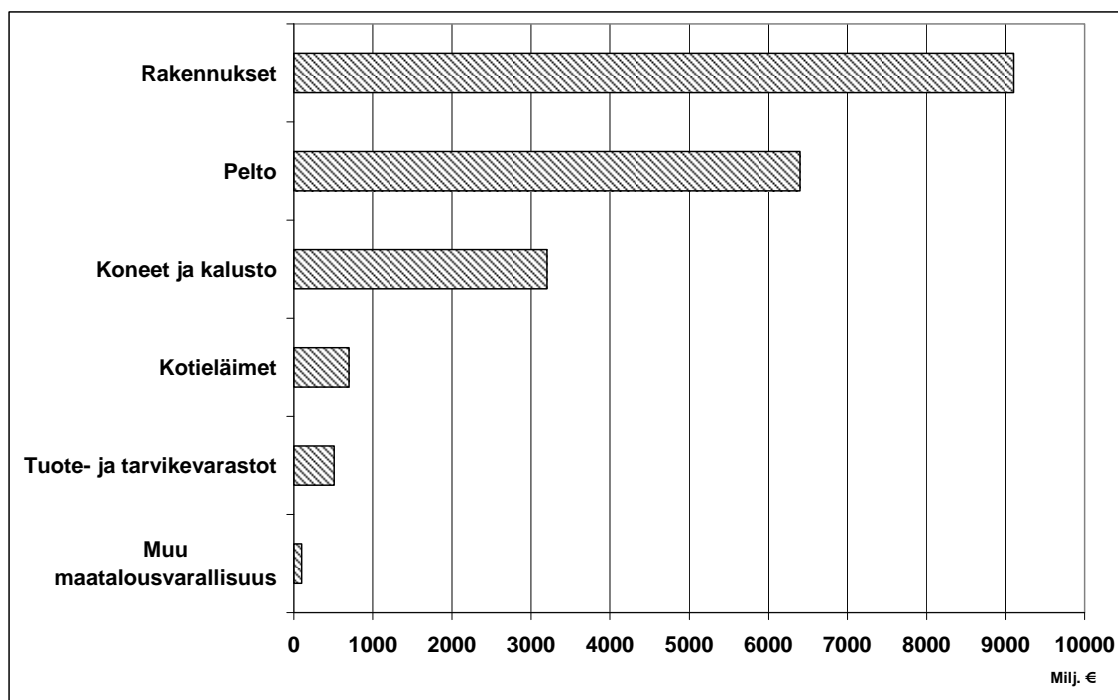
Osuuspääomia ja osakkeita maataloilla oli vuoden 2006 verotustietojen mukaan noin 600 milj. € arvosta. Osuuspääomista merkittävimmät erät ovat osuusmeijereiden ja -teurastamoiden osuuspääomat. Lisäksi eräiden kasvinviljelytuotteiden sopimusviljely edellyttää osakeomistusta näitä tuotteita jalostavissa elintarvikealan yrityksissä. Maatalouteen liittyvien osuuksien ja osakkeiden osuus maatalousyrittäjäkotitalouksien runsaan 900 milj. € suuruisista arvopapereista on siis reilu 60 %.

Muusta rahoitusvarallisuudesta 40 % muodostuu pankkitalletuksista. Pankkitalletuksista suurin osa eli lähes 70 % (40 % koko muusta rahoitusvarallisuudesta) on puolestaan käyttelytileillä. Kun maatilan koko rahaliikenne pyörii näillä tileillä, talletukset saattavat maataloilla olla hetkellisesti hyvinkin suuria esimerkiksi tukien maksuaikataulusta johtuen. Lisäksi muusta rahoitusvarallisuudesta vajaa viidennes on pörssi- ja muita osakkeita, joista noin 60 % on pörssiosakkeita ja loput muita osakkeita.

Yhteensä maatalousyrittäjäkotitalouksilla on tämän arvion mukaan siis noin 10,5 mrd. € yksityistalouden varoiksi luokiteltavaa omaisuutta. Jos karkeasti arvioidaan, että kaikkien maatilojen yksityisvarallisuuden määrä olisi noin 30 % em. lukua suurempi, päädyttään noin 13,5 mrd. euroon.

2.4 Yhteenveto maatalojen omaisuudesta

Maatalouteen sitoutuneen pääoman määräksi muodostuu edellä tehtyjen laskelmien ja tilastojen perusteella yhteensä noin 20 mrd. € Tämä on esitetty kuviossa 2.3 omaisuusosittain eriteltyinä.

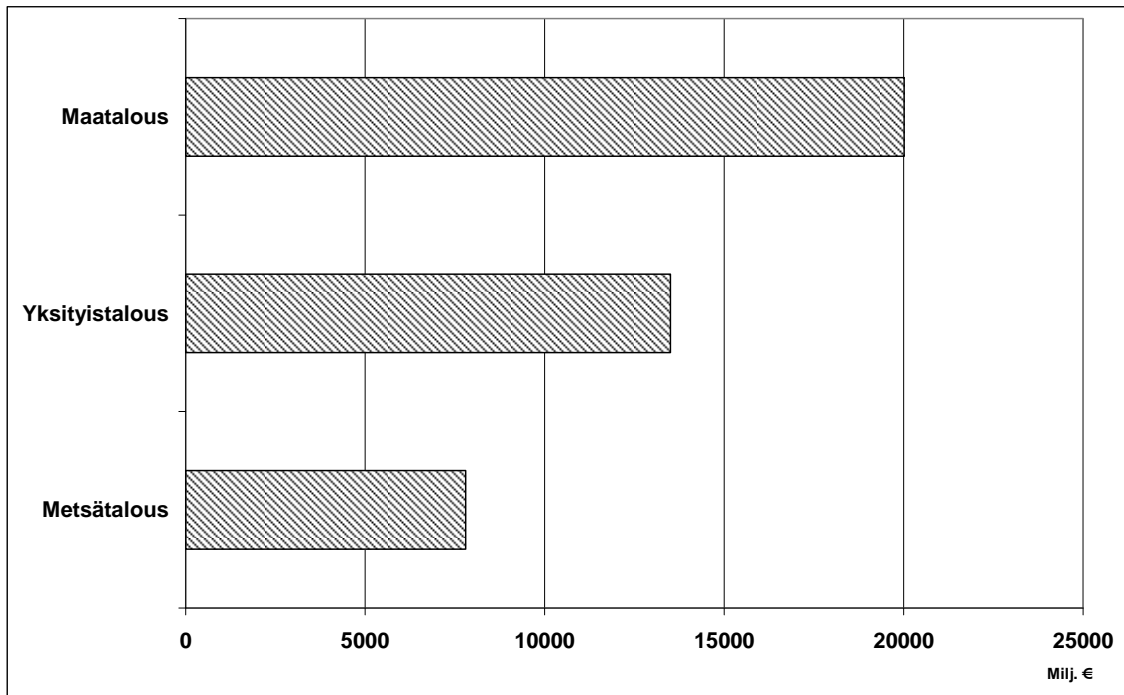
Kuvio 2.3. Maatalouteen sitoutuneen pääoman määrä (milj. €) omaisuusosittain vuonna 2007.

Edellisessä tutkimuksessa esitettiin vuoden 2000 tietoihin verrattuna pääomaraken- teessa on tapahtunut joitakin selkeitä muutoksia. Ensinnäkin, rakennusten osuus on kas- vanut merkittävästi. Vuonna 2000 pellon arvo oli hieman rakennuksia suurempi, kun rakennusten arvo on nyt yli 1,4-kertainen peltoon verrattuna. Pellon arvo vuonna 2000 suhteessa koneisiin ja kalustoon oli suunnilleen sama kuin nyt, joten rakennusten arvo on lisääntynyt myös koneisiin ja kalustoon verrattuna.

Toiseksi, muu maatalousvarallisuus oli vuonna 2000 lähes yhtä suuri kuin kotieläinpää- oma ja selvästi varastojen arvoa suurempi. Nyt muun maatalousvarallisuuden arvo on näivettynyt varsin pieneksi. Tämä johtuu maitokiintiöiden arvon romahduksesta.

Edellä on pyritty arvioimaan myös maatalojen muun varallisuuden määrää, koska maati- lojen rahoituksen kannalta niillä on hyvin olennainen merkitys vakuuksien kannalta.

Aktiivimaatilojen koko varallisuudeksi on arvioitu runsas 41 mrd. € joka on esitetty kuviossa 2.4.

Kuvio 2.4. Maatilojen koko varallisuus vuonna 2007.

Vuoden 1997 tasossa tehdyssä selvityksessä maatilojen yhteenlaskettu varallisuus jakautui kolmeen suunnilleen samaa suuruusluokkaa olevaan osaan. Vuoden 2000 tasossa tehdyssä laskelmassa käyttämällä samoja laskentaperiaatteita maatalouden suhteellinen osuus taas nousi selvästi. Sama trendi jatkui myös vuoden 2000 jälkeen. Yksityistalouden osuus varallisuudesta on pysynyt lähellä samaa, mutta maatalouden osuus on kasvanut samalla kun metsätalouden osuus on pienentynyt.

Lukuja tarkasteltaessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että vertailu on hyvin vaikeaa, koska arvostusperusteet ovat näin erilaisilla omaisuusosilla hyvin erilaiset. EU-jäsenyyden alkuvuosina maatalouden osuus tilojen varallisuudesta pieneni, mutta 2000-luvulla juuri maatalousvarallisuuden merkitys on kasvanut merkittävästi. Maatalouden osuus kaikesta varallisuudesta on noin 47 % maatilojen koko varallisuudesta. Myös tilakohtaiset erot ovat suuria. Yhteenlaskettuna maatilojen varallisuus on kuitenkin hie-man kasvanut vuodesta 2000.

3 MAATILOJEN VELAT JA RAHOITUS

Perinteisesti tulorahoituksen rooli maatalouden investointien rahoituksessa on ollut merkittävä. Vielä viime vuosikymmenen lopun investointien rahoituksessa tulorahoituksen osuus oli runsas 30 prosenttia, kun lainarahoituksen osuus oli vajaa 30 prosenttia. Tällä vuosikymmenellä tulorahoituksen merkitys on kuitenkin vähentynyt.

Tulorahoituksen merkitystä on pienentänyt uudistunut investointitukijärjestelmä. Investointituet ovat muuttuneet aikaisempaa enemmän suoriksi avustuksiksi ja korkotukilainojen ehdot ovat olleet varsin edullisia, jolloin tulorahoitus ei ole ollut yhtä tarpeellista ja houkuttelevaa. Lisäksi erityisesti rakennusinvestointien keskimääräinen koko on kasvanut EU-aikana niin suureksi, ettei tulorahoituksella ole monessa tapauksessa mahdollista rahoittaa merkittävää osaa investoinnista. Samalla lainapääoman osuus investointien rahoituksista maatalojen lainojen keskimääräinen koko on kasvanut (Pyykkönen ym. 2008).

Investoijat ovat lisäksi keskimääräistä nuorempia viljelijöitä, joten on selvää, että heidän tulorahoitusmahdollisuutensa ovat yleensä vähäiset. Heillä on usein vielä velkaa sukupolvenvaihdoksesta, joka on tyypillisesti rahoitettu lähes kokonaan vieraalla pääomalla.

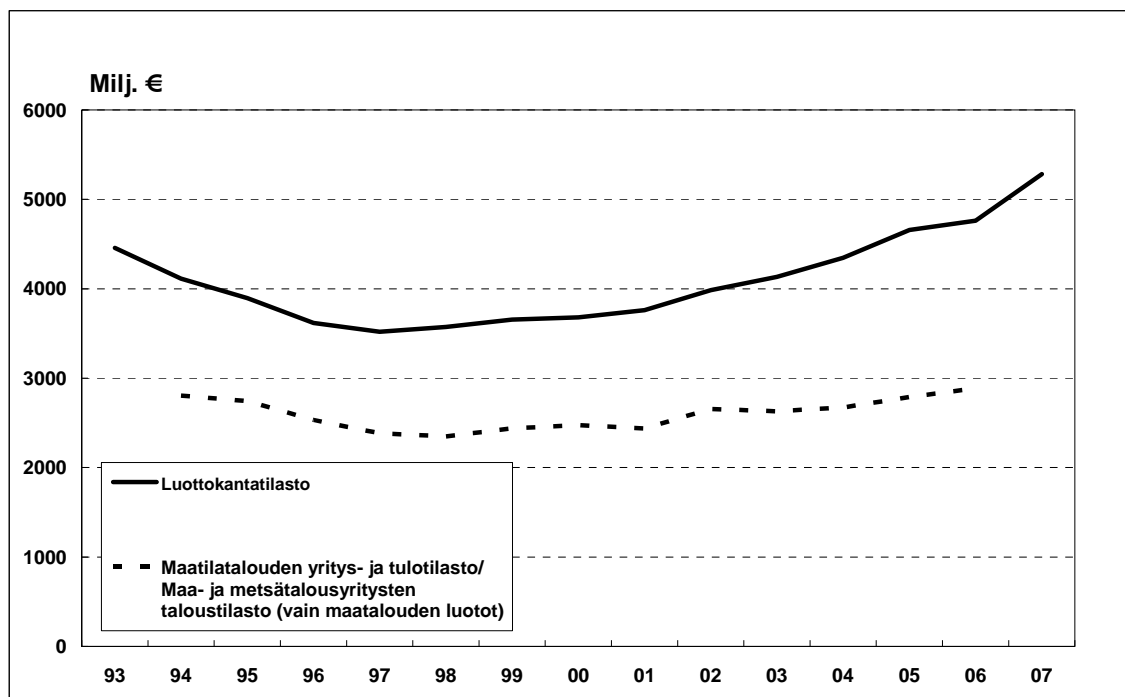
Maatalojen luotot voidaan jakaa karkeasti ottaen kolmeen osaan: valtionlainoihin, korkotukilainoihin ja muihin lainoihin, joista valtaosa on normaaleja pankkiluottoja. Valtion tukemalla rahoituksella (valtion- ja korkotukilainat) on Suomessa ollut perinteisesti tärkeä merkitys maatalojen lainoituksessa (ks. esim. Ryynänen ja Pyykkönen 1988; Ylä-talo ja Pyykkönen 1991). Tuettujen lainojen osuus maatalojen veloista on noin kolmannes. EU:n rakennepoliittisten säännösten perusteella Suomessa myönnetään sekä EU-osarahoitteisia että puhtaasti kansallisia rahoitustukia. EU-järjestelmän myötä suorien investointiavustusten osuus investointituesta on kasvanut.

Rahoitusehtojen mukaisesti ohjelmakaudella 2000-2006 korkotukea maksettiin enintään 4 %, mutta viljelijän maksettavaksi jää kuitenkin vähintään 2 %. Tämän takia viljelijän kannalta oli yhdentekevää, oliko lainan korko 2 % vai 6 %. Kun korkotaso oli varsin alhainen, käytännössä viljelijät maksoivat lainoista korkoa 2 %. Nyt meneillään olevalla ohjelmakaudella suurin maksettava korkotuki on edelleen 4 %, mutta viljelijän maksettavaksi jäävä vähimmäiskorko on vain 1 %. Tällä muutoksella pyrittiin kannustamaan viljelijöitä seuraamaan tarkemmin rahoitusmarkkinoita ja kilpailuttamaan lainojaan entistä huolellisemmin.

Maatilojen veloista saadaan tietoa eri tilastosta, kuten Tilastokeskuksen luottokantatilastosta, ja maa- ja metsätalouden taloustilastosta. Luottokantatilastossa luottoja ei ole eritelty käyttötarkoituksen mukaan, vaan sen mukaan, millä toimialalla tai sektorilla luotonsaaja toimii. Luottokanta sisältää siten myös näillä toimialoilla (tai sektoreilla) toimivien yksityistalouteen kohdistuvat luotot. Koska tilastoperusteet ovat hieman muuttuneet ajan myötä, luotettavimman kuvan luottokannan kehityksestä saa tarkastelemalla maa- ja metsätalouden (ml. kalatalous) yhteenlaskettua luottokantaa.

Maa- ja metsätalousyrittäjien taloustilastossa jatketaan Maatalouden yritys- ja tulotilastossa aloitettua maatalouden velkojen tilastointia omana eräänään. Tästä huolimatta maatalousluottojen kehityksen seuranta on hankalaa, koska tämä tilasto on otospohjainen, eikä siinä ole tietoa maatilojen muista veloista.

Tilastoperusteet siis eroavat toisistaan jonkin verran, mutta luottokannan kehityksestä tilastot kertovat kuitenkin samansuuntaisesta muutoksesta. Kuluvan vuosikymmenen alkuvuosiin asti eri tilastojen luvut kehittyivät hyvin samansuuntaisesti. Vuodesta 2002 lähtien maatilatalouden yritys- ja tulotilaston mukaan luottokanta on kuitenkin kasvanut selvästi luottokantatilaston mukaista nousua hitaammin.

Kuvio 3.2. Maa- ja metsätalouden luotot 1993-2007luvulla eri tilastojen mukaan (Tilastokeskus).

Maatilojen luottojen rakenteessa on tapahtunut kuluvan vuosikymmenen aikana selvä muutos. Valtionlainojen osuus on pienentynyt selvästi, kun taas pankkien osuus luo-

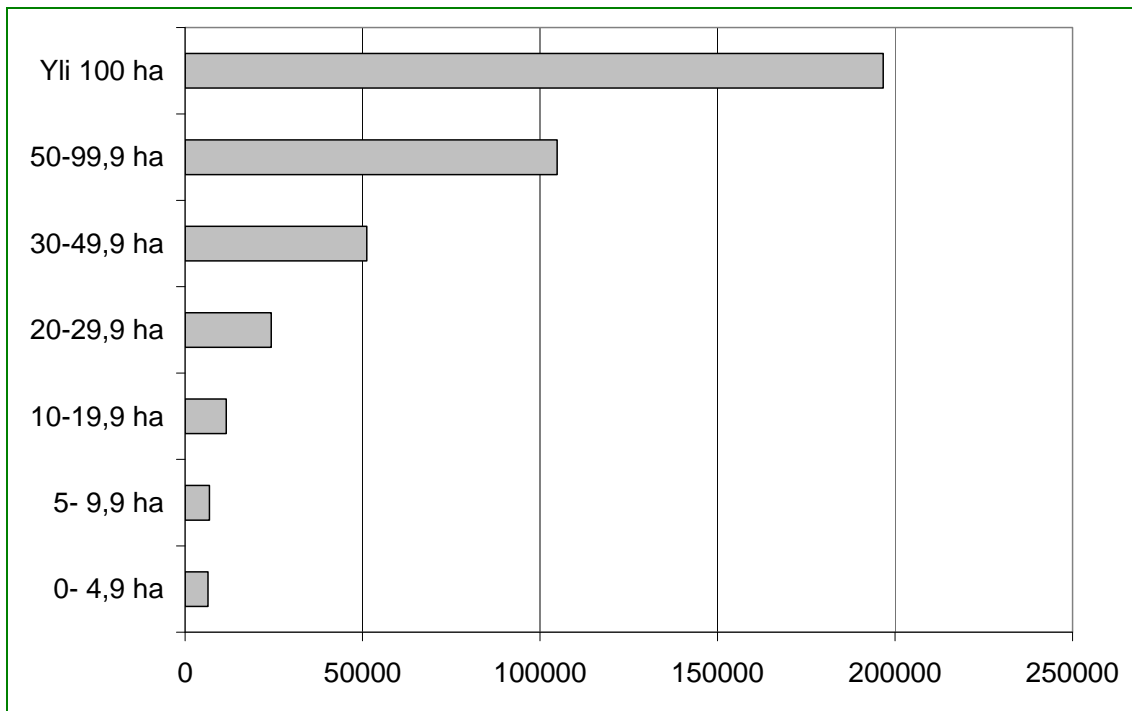
tonannosta on kasvanut. Luottokantatilaston mukaiset maa- ja metsätalouden luotot (pl. kalatalous) voidaan jakaa luotonantajan mukaan seuraavasti vuoden 2007 tilanteen mukaisena:

Kotimaiset talletuspankit	4605 milj. €
Valtio	453 milj. €
Muut	272 milj. €
Yhteensä	5330 milj. €

Pankkien osuuteen sisältyvät myös pankkien varoista myönnetyt korkotukilainat. Maatalouden eri rahoituslakien nojalla myönnettyjen korkotukilainojen kanta oli vuoden 2007 lopussa noin 1285 milj. € Valtion lainoitus, 453 milj. € koostuu maatalouden eri aikoina voimassa olleiden rahoituslakien nojalla myönnettyistä pankkien valtion varoista välittämistä luotoista (Maatilatalouden kehittämisrahaston Makeran luotot, 425 milj. €) sekä suoraan valtion varoista myönnettyistä metsänparannuslainoista (28 milj. €). Tämä osuus on vähentynyt nopeasti muutaman viime vuoden aikana. Valtion suorien tai korkotuetujen luottojen yhteismäärä voidaan arvioida siten noin 1738 milj. €ksi, eli noin 33 %:ksi koko luottokannasta.

Muiden rahoittajien myöntämistä luotoista runsas puolet on rahoitusyhtiöiden myöntämiä luottoja, jotka on otettu ilmeisesti pääasiassa koneiden ja tuotantotarvikkeiden hankintaan. Tämä osuus on kasvanut viime vuosina selvästi. Vuoden 2000 lopussa näiden osuus oli jo 6 %, kun se vielä viisi vuotta aiemmin oli vielä alle 3 %. Loput luotot näistä muiden rahoituslaitosten luotoista ovat vakuutus- ja eläkelaitosten myöntämiä luottoja.

Maatalouden velkaisuus ei ole kokonaistasolla ja keskiarvotiedoilla tarkasteltuna kovinkaan ongelmallista. MTT Taloustutkimuksen kannattavuuskirjanpitotulosten mukaan vuonna 2007 kaikkien maatilojen pääomasta keskimäärin 74 % oli omaa pääomaa. Kasvitiloilla omaa pääomaa on yli 80 %, kun kotieläintiloilla vastaava osuus on noin 70 %. Maatalouden velat ovat kuitenkin jakautuneet maatilojen kesken hyvin epätasaisesti (kuvio 3.3). Toisaalta velat ovat jakautuneet varsin epätasaisesti, eniten velkaantuneella neljänneksellä tiloista on noin 80 % kaikista maatalouden lainoista.

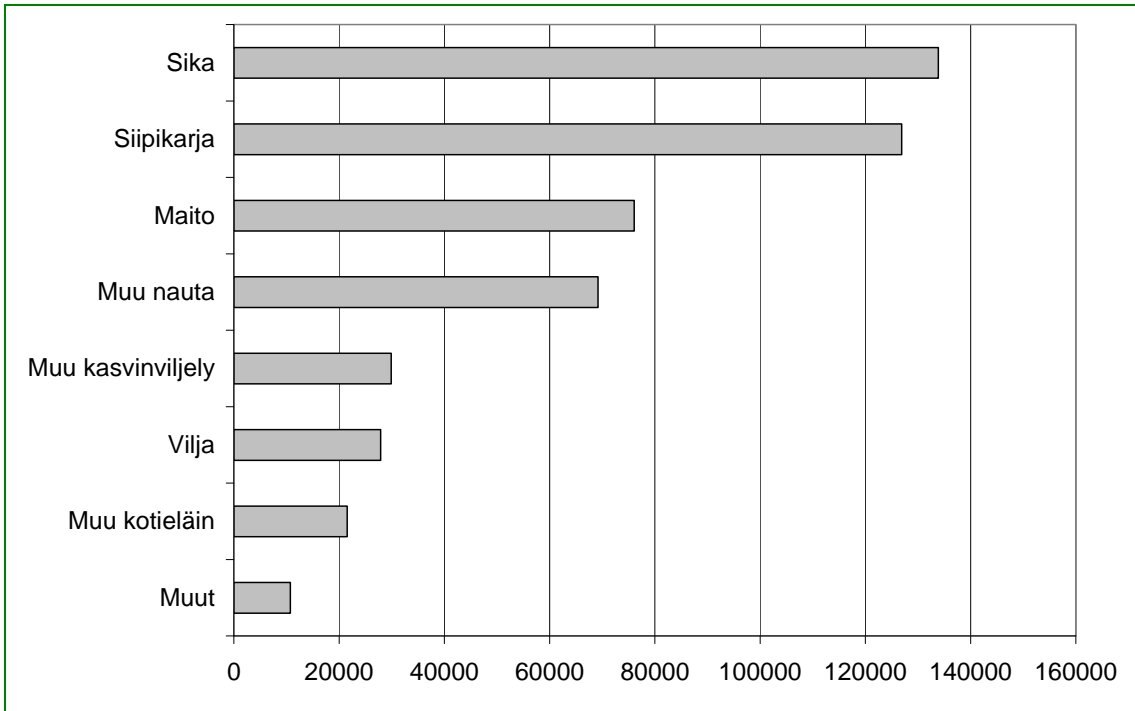

Kuvio 3.3. Maatalouden velat (€/tila) keskimäärin tilakokoluokittain vuonna 2006 (Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto).

Kuviossa 3.3 on tarkasteltu velkojen jakaumaa eri tilakokoluokissa. Keskimääräinen velan määrä kasvaa tilakoon kasvaessa. Tätä selittää osin se, että pienemmissä tilakokoluokissa on paljon täysin velattomia tiloja. 59 % tiloilla oli alle 30 ha peltoa, mutta näiden tilojen osuus veloista oli vain 19 %. Vastaavasti yli 100 ha peltoa viljeleviä tiloja oli 4 % kaikista tiloista, mutta näillä tiloilla oli enemmän velkaa kuin kaikilla alle 30 ha:n tiloilla yhteensä ja suurimmalla viidenneksellä oli 59 % kaikista veloista.

Tarkasteltaessa velan määrää viljelijän iän mukaan, huomataan, että velat ovat keskittyneet nuorille viljelijöille. Viljelijöistä alle 35-vuotiaita oli vuonna 2006 vain 16 %, mutta heillä oli 30 % maatalouden veloista. Vastaavasti 38 % viljelijöistä oli vähintään 50-vuotiaita ja heidän osuutensa veloista oli noin 17 %.

Suuria investointeja ovat tehneet lähinnä kotieläintilat, joiden velat ovat siten keskimäärin selvästi suuremmat kuin kasvinviljelytilojen (kuvio 3.4). Velkaisimpia ovat sika- ja siipikarjatilat, joilla oli vuonna 2006 keskimäärin yli 126 000 € pelkästään maatalouden velkoja. Maitotiloilla maatalouden velkoja oli 70 000 € ja muilla nautakarjatiljoilla keskimäärin 65 000 €. Viljatiljoilla maatalouden velkojen keskimääräinen määrä oli noin 26 000 €. Nautakarjatiljoja on kuitenkin niin paljon enemmän kuin sika- ja siipikarjatiljoja, että suuri osa tiloista, joilla on yli 60 000 € velkaa, on nautakarjatiljoja.

Kuvio 3.4. *Maatalouden velat (€/tila) keskimäärin tuotantosuunnan mukaan vuonna 2006 (Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto).*

4 YHTEENVETO

Tässä selvityksessä tehtiin yhteenveto maatalojen varallisuudesta. Selvityksessä tarkasteltiin erikseen maatalojen maatalous-, metsätalous- ja muuta omaisuutta. Maatalouteen sitoutuneen pääoman määrä oli noin 20 mrd. € vuonna 2007. Suurimmat omaisuuserät olivat tuotantorakennukset ja pelto. Tuotantorakennusten arvo on viime vuosina kasvanut selvästi suurimmaksi varallisuuseräksi ja on nyt runsas 9 mrd. € kun peltovarallisuuden arvoksi arvioitiin noin 6,5 milj. € Maatalojen metsäomaisuuden suhteellinen merkitys on pienentynyt ja niiden arvoksi arvioitiin noin 9 mrd. € Yksityisvarallisuuden arvoon kasvanut selvästi metsäomaisuuden arvoa suuremmaksi ja on nyt 13,5 mrd. €

Arviointeihin liittyy paljon epävarmuustekijöitä, joten ne ovat vain suuntaa antavia. Joka tapauksessa samoilla periaatteilla on varallisuutta arvioitu aiemminkin ja verrattuna vuoden 2000 tasoon maatalouteen sitoutuneen omaisuuden määrä on kasvanut rakennusinvestointien ja pellon hinnan kallistumisen myötä. Myös yksityisomaisuus on kasvanut. Metsäomaisuus puolestaan on vähentynyt, koska maatalojen määrä on vähentynyt selvästi. Siten maatalous muodostaa aiempaa suuremman osan maatalojen varallisuudesta. Yhteenlaskettu varallisuus on siten 42 mrd. €

Jos tämä suhteutetaan maatalojen velkoihin, ei velka- ja vakuusongelmia näyttäisi olevan kokonaistasolla arvioituna, sillä velkojen kokonaismäärä on noin 5 mrd € Sen määrä on kuitenkin viime vuosina kasvanut. Lisäksi velat ovat jakautuneet tilojen välillä huomattavasti epätasaisemmin kuin varat ja velkaisimmalla neljänneksellä tiloista on noin 80 % kaikista maatalojen lainoista.

Kotieläintilat ovat selvästi velkaisempia kuin kasvinviljelytilat. Yksittäisten investointien suurentuessa vieraan pääoman osuus niiden rahoituksessa kasvaa usein. Myös vakuuksien järjestäminen on usein aikaisempaa vaikeampaa. Erityisen haastava tilanne on, jos investoivalla viljelijällä on jo ennestään paljon velkaa esimerkiksi sukupolvenvaihdoksesta.

LÄHTEET

- Ihamuotila, R. 1983. Suomen maatalouselinkeinon pääomakanta ja velkaisuusaste vuosina 1961–1980. Helsingin yliopisto. Maatalous-ekonomian laitos. Julkaisuja 10.
- Pyykkönen, P. 1994. Maatilatalouden pääomahuolto ja rahoitusongelmat. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Raportteja ja artikkeleita 125.
- Pyykkönen, P. 1996. Maatalouden pääomakanta ja investointitarve eri rakennekehitysvaihtoehtoissa. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Raportteja ja artikkeleita 146.
- Pyykkönen, P. 1998. Maatilojen rahoitustilanne. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Työpapereita 13.
- Pyykkönen, P. 2001. Maatilojen pääomakanta ja rahoitustilanne vuonna 2000. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Työpapereita 43.
- Pyykkönen, P. 2006. Factors affecting farmland prices in Finland. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 19: 1-94.
- Pyykkönen, P., Yrjölä, T. & Latukka, A. 2008. Financial risks and factors affecting them on Finnish farms. Teoksessa: XIIth Congress of European Association of Agricultural Economists (EAAE) Ghent, Belgium, 26-29 August 2008. Papers. CD-ROM-publication.
- Ryynänen, V. & Pyykkönen, P. 1988. Kasvavien maatilayritysten taloudellinen kehitys. Helsingin yliopisto. Maatalousekonomian laitos. Julkaisuja. 36:1-81.
- Ylätalo, M. & Pyykkönen, P. 1991. Maatilatalouden pääomakanta sekä rakennekehitys ja pääomahuolto 1990-luvulla. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 10:1-74.

TILASTOLÄHTEET

Faban eläinvälitystilastot.

Kansantalouden tilinpito. Tilastokeskus.

Kotitalouksien varallisuus. Tilastokeskus.

Kiinteistöjen kauppahintarekisteri. Maanmittauslaitos.

Luotot, talletukset ja korot. Tilastokeskus.

Luottokantatilasto. Tilastokeskus.

Maa- ja metsätalousyrittäjien taloustilasto. Tilastokeskus.

Maatilarekisteri. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus.

Maatilatalouden tulo- ja verotilasto. Tilastokeskus.

Maatilatalouden yritys- ja tulotilasto. Tilastokeskus.

Maatilatilastollinen vuosikirja. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus.

Metsätalustilastollinen vuosikirja. Metsäntutkimuslaitos.

Tietokappa. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus.

PELLERVON TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS PTT

Pellervo Ekonomiska Forskningsinstitutet
Eerikinkatu 28 A, 00180 Helsinki, Finland
puh. (09) 348 8844, telefax (09) 3488 8500
sähköposti: econ.res@ptt.fi, kotisivut: www.ptt.fi

Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, publikationer, Publications

19. Perttu Pyykkönen. 2006. Factors affecting farmland prices in Finland
18. Vesa Silaskivi. 2004. Tutkimus kilpailuoikeuden ja maatalouden sääntelyn yhteensovittamisesta
17. Aki Kangasharju. 1998. Regional Economic Differences in Finland: Variations in Income Growth and Firm Formation.
16. Pertti Kukkonen. 1997. Rahapolitiikka ja Suomen kriisi

Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja, forskningsrapporter, Reports

212. Tapio Tilli – Perttu Pyykkönen – Jukka-Pekka Kataja – Lauri Suihkonen. 2008. Metsäkiinteistöjen markkinat ja hintoihin vaikuttavat tekijät
211. Harri Silvennoinen – Terhi Latvala – Erno Järvinen – Ritva Toivonen- Anna-Kaisa Rämö – Paavo Pelkonen. 2008. Bioenergiaa metsistä ja pelloilta – Viljelijöiden suhtautuminen bioenergiaraaka-aineiden tuotantoon ja tarjontaan sekä bioenergiayrittäjyyteen
210. Pasi Holm – Anneli Hopponen – Markus Lahtinen. 2008. Maahanmuuttajien työkyky 2008
209. Kalle Laaksonen. 2008. Perushyödykepolitiikka Suomen kehitysyhteistyön osana
208. The effects of a revision of the emission trading directive for the period starting in 2013 on the European nitrogen fertilizer industry. 2008.
207. The effects of a revision of the emission trading directive for the period starting in 2013 on the European pulp and paper industry. 2008.
206. Pasi Holm - Raija Volk - Satu Nivalainen. 2008. Työvoiman alueellisen liikkuvuuden kannustavuus. Verkkojulkaisu: www.ptt.fi. Julkaisussa: Työvoiman alueellisen liikkuvuuden esteet ja kannustimet, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2008

Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita, diskussionsunderlag, Working Papers

114. Terhi Latvala – Perttu Pyykkönen. 2008. Kotieläintilojen teknologiavalinnat ja investointisuunnitelmat
113. Janne Huovari – Hanna Karikallio – Markus Lahtinen – Petri Mäki-Fränti. 2008. Alueellisten asuntomarkkinoiden kehitys vuoteen 2011
112. Kalle Laaksonen. 2008. Free trade agreement (TDCA) between South Africa and the European Union – An exemplar for the economic partnership agreements
111. Ritva Toivonen – Erno Järvinen – Raija-Riitta Enroth – Anna-Kaisa Rämö. 2008. Environmental quality of wood products – Preliminary study about the UK market
110. Niko Suhonen – Marjo Maidell – Anna-Kaisa Rämö – Erno Järvinen – Terhi Latvala. 2008. Tulevaisuuden kehityslinjat bioenergiamarckkinoilla EU:ssa ja Suomessa: Asiantuntijanäkemykset
109. Liisa Kähkönen. 2008. Kuntien prosessit ja kokemukset vanhusten palveluasumisen ja kotipalvelujen kilpailuttamisesta
108. Pasi Holm – Henna Nivalainen. 2008. Kaupan sunnuntaiuukioloajat: Vaikutukset ostokäyttäytymiseen, kaupan rakenteeseen ja tavaratoimituksiin
107. Satu Nivalainen. 2008. Työelämään astuvien, perheikäisten ja työelämästä irtautuvien muutto: ketkä muuttavat maaseudulle?
106. Marjo Maidell – Perttu Pyykkönen – Ritva Toivonen. 2008. Metsäenergiapotentiaalit Suomen maakunnissa